

Pri Martinu na Bači smo prisluhnili pripovedi Silva Torkarja.
Foto: Irena Destovnik, Bača, 12. 4. 2008

Pred votlo lipo v Rutu, ki naj bi bila po ustnem izročilu stara vsaj 600 let.
Foto: Ivan Mohorič, Rut, 12. 4. 2008

V BAŠKO GRAPO!

12. aprila 2008 se je osemnajst udeležencev rajže podalo na strokovno ekskurzijo v zgornji del Baške grape. Najlepši čas za obisk je kakšen mesec pozneje, ko vse ozeleni in je vreme že bolj stabilno. Prav to območje je namreč znano po največji gostoti padavin na kvadratni meter v Sloveniji, saj se topli vlažni zrak, ki z Jadrana prodre po dolini Soče, Idrijce in Bače, ob južnih pobočjih Črne prsti in Koble dvigne, ohladi, in rezultat je dež. Kljub vsemu smo imeli v vremenom kar srečo, privoščili smo si celo pešačenje iz Podbrda do Bače in uživali v razgledih na hribe in samotni zaselek Hoba na nasprotnem bregu, ki je (bil) moje središče sveta.

Naše razgledovanje smo začeli na Petrovem Brdu, torej po ključu geografske bližine izhodišču, pozno popoldne pa smo prispeli do Ruta, kjer leži zgodovinski ključ tega območja – tu je bil več stoletij sedež rihtarije. Zgornji del Baške grape je namreč zaznamovala tirolska kolonizacija v 13. stoletju. Priseljene družine so izkrčile gozdove, si postavile bivališča in se v naslednjih stoletjih namnožile v trinajst vasi (edino vasi Grahovo in Koritnica sta starejšega, slovenskega izvora). Do devetnajstega stoletja so se potomci prvotnih naseljencev poslovenili, stiki z Innichenom v Pustriški dolini pa so se pretrgali. (Sledovi nemškega narečja so še danes izpričani v primkih in ledinskih imenih, stike z Innichenom/San Candidom pa so Rutarji pred dvajsetimi leti ponovno vzpostavili.)

V prvih letih 20. stoletja se je območje zgornjega dela Baške grape, predvsem dolinske vasi, razcvetelo zaradi gradnje Bohinjske železnice in posebno Bohinjskega predora. Dela niso dobili le domačini, ampak tudi množica delavcev z vseh koncev Avstro-ogrske in tudi iz Italije. Nasprotno pa je Baško grapo hudo prizadela italijanska zasedba Primorske med obe- ma vojnoma – z Rapalsko mejo je bila ločena od sosednjih

krajev na Gorenjskem, ki so bili del Kraljevine Jugoslavije. Nekateri železničarji so bili tedaj premeščeni celo na jug Italije, nekaj domačinov je poiskalo boljše možnosti v bližnjih italijanskih mestih, predvsem Trstu in Gorici, precej ljudi se je odselilo v Ameriko, Belgijo, Francijo, medtem ko so najbolj zavedni Slovenci prebegnili v Jugoslavijo.

Po drugi svetovni vojni se je položaj sicer izboljšal, odseljivanje pa se je vseeno nadaljevalo. Državna uprava ni stimulirala obdelovanja zemlje na strmih območjih, zato so zaradi služb odhajali v bližnje centre. V samostojni Sloveniji je Baško grapo doletel tudi popoln zlom industrije. Po propadu Tovarne volnenih izdelkov Bača se še večji delež domačinov dnevno vozi na delo v Tolmin, Novo Gorico, Idrijo, Cerkno, Bohinj, Železnike, Kranj in celo v Ljubljano, zato Baško grapo lahko danes opredelimo kot spalno naselje. Po drugi strani so tujci Baško grapo odkrili kot prostor, kjer najdejo mir in kakovostno ohranjeno okolje, ter pokupili kar precej hiš in kmetij.

Podpisana sem pripravila program ekskurzije in želela Baško grapo predstaviti kar najbolj bogato in večplastno, zato sem k sodelovanju pritegnila najboljše poznavalce. Mag. Silvo Torkar, sodelavec etimološko-onomastične sekcije Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša, ki izvira iz Hudajužne, je že med vožnjo razdelil strokovno literaturo in podal temeljit zgodovinski pregled tega območja, predvsem pa je briljiral z jezikovnimi in etimološkimi razlagami občin imen v Baški grapi, pa tudi z drobnimi zgodbami. On ji striktno pravi Baška dolina, jaz pa vztrajam na Baški grapi, kot tudi okoli 90 odstotkov domačinov. Na Petrovem Brdu nam je v planinski koči Rudi Zgaga postregel kavo skupaj s pripovedmi iz starejših obdobj, pa tudi iz svojih izkušenj. V Podbrdu nas je

* Nadja Valentinčič Furlan, univ. dipl. etnol. in kult. antropol., anglistka, višja kustodinja, Slovenski etnografski muzej, 1000 Ljubljana, Metelkova 2. E-naslov: nadja.valenticic@etno-muzej.si